

М.І. БАГМЕТ,
магістрант відділення правознавства
(Академія адвокатури України)

ПРАВО ЯК ПРЕДМЕТ КУЛЬТУРОЛОГІЇ (ЕСЕ)

Соціокультурна мапа сучасної України підтверджує зростання ролі правового регулювання, нарощення його суспільної ваги як системи регулятивів та норм, від якої у демократичному суспільстві чекають захисту відповідних прав і свобод, гуманності та справедливості. Однак і у самій правовій практиці, і у її теорії розуміння права є здебільшого маніфестарно-декларативним й носить так званий «преамбульний» характер, у чому переконують анотації й передмови до монографій з правових питань. Змінити цю ситуацію, що все відчутніше перешкоджає реалізації правом своїх людинозахисних функцій, має, на нашу думку, його сутнісний – філософсько-культурологічний аналіз.

Як засвідчують дослідники, передумови культурологічного підходу до права склалися ще в радянські часи. До них, передусім, відносять суттєві зміни уявлень про причини та форми походження держави і права, що відбулися завдяки проникненню історичної науки, археології, етнології у найдавніші часи людської історії. Нові знання почали вимагати нових підходів, зокрема, глибини та широкого простору історико-культурних досліджень. Але як виявилось, їхня евристична вага одразу продемонструвала свою залежність від розуміння сутнісної природи права, навіть тоді, коли під приціл аналізу потрапляли окремі, інколи екзотичні, приклади його функціонування в аборигенних культурах, у країнах третього світу тощо, ніби такі далекі від європейського досвіду і тому несуттєві.

В цілому ж було пройдено великий шлях, перш ніж у правовому середовищі, а не лише серед культурологів сформува-

лася думка про зв'язок правового життя з духовною практикою народу, його ментальністю. Та попри це до сьогодні спроби хоча б торкнутися сутності права продовжують здійснюватись переважно в контексті з'ясування питань правової культури – відбувається підміна аспектів аналізу, що не дозволяє розкрити природу права та пов'язані з нею закономірності його розвитку, зробити мотивований прогноз щодо майбутнього соціального замовлення на нього. На нашу думку, справжній прогноз не може обмежуватись твердженням про прямий зв'язок часу існування права з історичним існуванням держави, в межах якої воно постійно відтворюється в забезпеченні суспільного порядку та стабільності суспільних відносин, у попередженні соціальних відхилень та боротьбі з найбільш небезпечними з них.

Не вирішує проблеми розкриття сутнісних витоків права і його розгляд порівняно з іншими соціальними регулятивами поведінки людей, адже співставлення зазвичай здійснюється на історично конкретному рівні, де емпірія не закорінена у питання змістових ядер порівнюваних феноменів і антропних стимулів їх появи.

Єдине, що спрацьовує у просторі конкретики як канал можливого проникнення у природу права, – це ув'язування рівня його історичного розвитку з рівнем культурного розвитку суспільства, а отже, з певними інтенціями людини як його творця та рушія. Створювані державою закони не можуть формувати відповідні відносини, але людина тенденціями свого саморозвитку, його духовними акцентами, векторами реалізації створює потенційний простір для забезпечення можливості духо-

вною зростання. Дослідники підкреслюють, що факт взаємозалежності культури і права не повинен затушовувати генетичну першість культури, як того, що орієнтує право на збереження соціальних цінностей, на захист людськості. Людська історія промовисто свідчить, що правовий нігілізм прямо пропорційний рівню духовного розвитку.

Показовим є те, що будь-який культурологічний замір права наштовхується на людські якості та властивості, причому на рівні граничних узагальнень – їх універсальних вимірів: цілком об'єктивно випинається творче начало, яке насправді й забезпечує прогресивний розвиток людства, у тому числі – і у цивілізаційній царині. На

цьому шляху право і правові закони виступають як складові культурних цінностей, які інтеріорно, нормативно, поведінково тощо забезпечують реалізацію індивіда саме у системі людських координат. Розуміння цього дозволяє культурологічному підходу до права все більше утверджуватись у сучасній науці, відкриваючи той факт, що в цій справі ми, на жаль, пасемо задніх, адже світова, зокрема західноєвропейська, культурологія не лише давно зняла будь-які питання щодо необхідності сутнісного розуміння права як культурною феномену задля забезпечення його повноцінного суспільного функціонування, а напрацювала низку векторів його відповідних досліджень. Тепер слово за нами.